

SANTÉ = CONSERVATION

Csatádi Katalin
Alelnök
Jane Goodall Intézet
kcsatadi@janegoodall.hu

Mészáros Enikő
Társadalmi Kapcsolatok
Jane Goodall Intézet
emeszaros@janegoodall.hu

A természetvédő szervezetek alapvető sajátossága, hogy természetet védenek, a Jane Goodall Intézet Kongói Demokratikus Köztársaságban működő szervezetének egyik jelmondata mégis a címbeli *Egészség = Természetvédelem!* Pedig csakúgy, mint a világszervezet 26 másik tagjának, ennek az intézetnek is egyik fő célja, hogy a világ csimpánzpopulációit és azok élőhelyét megőrizze. Amíg azonban az Afrikában működő szervezetek nagy része ezt oktatással éri el, Kongóban más a helyzet. A lakosság nélkülözése, a szegénység, a betegségek és az állandó félelemben élés szükségessé tették, hogy más eszközök is nyúljanak. Az alábbi írás azt mutatja be, hogyan működik a Jane Goodall Intézet közösségeken alapuló természetvédelmi programja a Kongói Demokratikus Köztársaságban, egyúttal azt is, hogy a nehézségek

ellenére milyen elszántak a helyiek arra, hogy az őket körülvevő erdőt és a benne élő állatokat megvédjék és a jövő generációnak megőrizzék.

2011 májusában Mészáros Enikő kolleganőmmel a magyarországi Jane Goodall Intézet képviselőjében három hetet töltöttünk a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti részén, hogy megismerjük, és lehetőségeinkhez mérten bekapcsolódjunk a Jane Goodall Intézet Kongói Demokratikus Köztársaságban működő szervezetének (JGI DRK) természetvédelmi munkájába. A terepi munka legnagyobb része az ország keleti határán, a Maiko és Kahuzi-Biega Nemzeti Parkok között húzódó területen folyik. A tanulmányutat a Nemzeti Civil Alap finanszírozta. Azzal együtt, hogy 2008-ban én fél évet töltöttem Kongó szívében a Salonga Nemzeti Parkban bonobók tanulmányozásá-

val (ld. AT III. évfolyam 2. szám - Megsütötte a Nap az agyacskjáját), nagyon hamar rá kellett jönnöm, hogy bár azonos országban járunk, egészen más világba csöppentem.

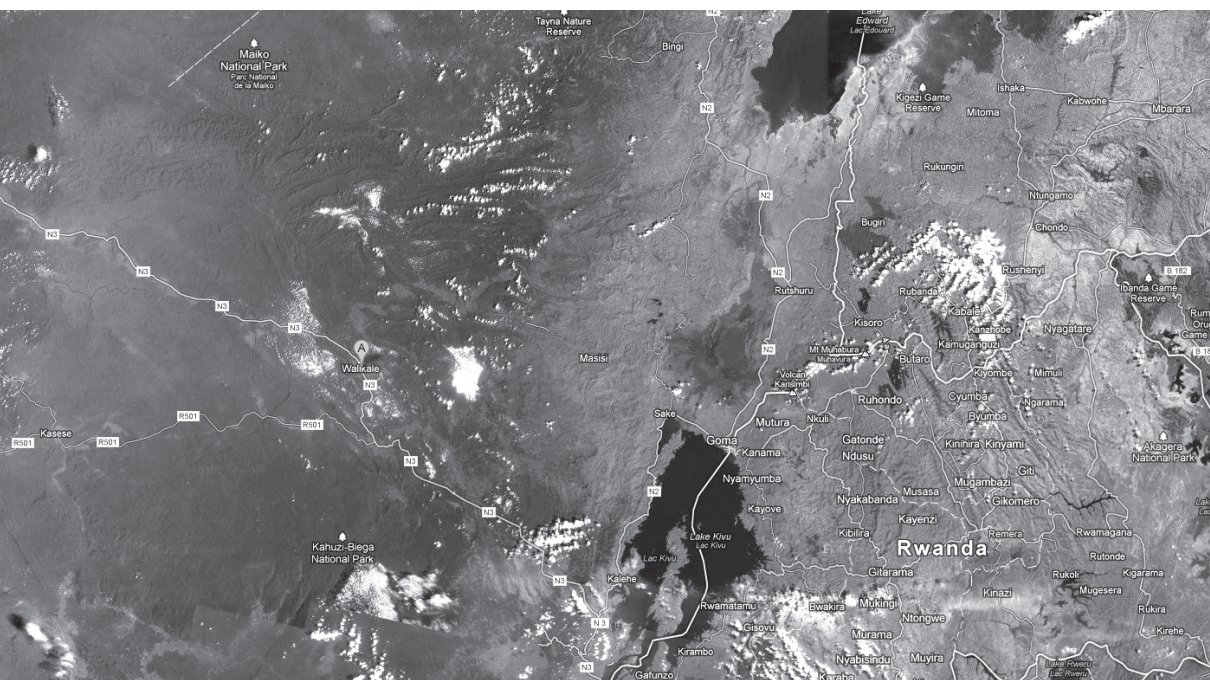
A JGI DRC központja Gomában található, innen utaztunk ENSZ helikopterrel a terepi főhadiszállásunkra, Walikalébe (1. kép). Izgatottan vártam az élményt, ahogyan a magasból a csodálatos, egybefüggő esőerdőt megpillanthatom, ahogyan azt korábban is tapasztaltam. Erre azonban az út feléig (kb. 80 km) várnom kellett: a tájat a kopár, letarolt dombok és hegyek jellemezték. A lecsupaszított esőerdő látványa szívfacsaró volt, kilométert kilométer követtem, de fát csak elvétve láttunk. Aztán egy rövid időre visszatért az idill, a magasból láthattuk végre a csodálatos esőerdőt. Ez az idill azonban csak látványos, a fák koronája alatti erdő nap, mint nap véres harcok színtere. Nem véletlen, hogy a mindössze 150-200

km-es távot biztonsági okokból helikopterrel tettük meg – de erről majd később.

Walikaléhoz közeledve aztán megint ritkulni kezdett az erdő és egyre több irtást, kisebb olajpálma ültetvényt láttunk és hamarosan meg is érkeztünk a leszállópályához, amit tucatnyi felfegyverzett ENSZ katona őrzött. A mezőn már várt ránk a JGI DRC terepi munkájának két meghatározó személyisége, Desiré Safari és John Shabani Mukenzi, az egészségügyi és környezeti nevelési programok vezetői. A különböző katonai vezetőkhez való kötelező bejelentkezés után értünk a szállásunkra, a helyi katolikus pap, Padre Pascal fogadójaiba, ami minden, a környéken dolgozó helyi vagy nemzetközi NGO (non-governmental organization, vagyis civil szervezet) képviselő állandó menedékhelye. Innen indultunk minden reggel a különböző falvakba, hogy az egészségügyi, családtervezési és környezeti nevelési programokkal megismerkedjünk.

1. kép. A JGI DRC munkáját a Maiko és a Kahuzi-Biega Nemzeti Parkok között húzódó sávon végzi.

Egészségügy

Ottlétünk során számos faluba ellátogattunk, egészen a 200 kilométernyire levő Lubutuig, ami már nem Észak-Kivu, hanem Maniema tartomány részét képezi. Betekintést nyerhettünk a kórházi állapotokba, megismerkedtünk orvosokkal és lehetőségünk volt részt venni a JGI által felújított biruwei kórház megnyitóján. A Kongói Demokratikus Köztársaságban az alapvető egészségügyi és szociális ellátás is hiányzik, vagy akadozik, és egy betegségekkel, éhínséggel és polgárháborúkkal sújtott nemzettől aligha várható el, hogy a mindennapi túlélésen kívül a környezeti pusztítások miatt is aggódjon. A JGI DRC 2006-os megalakulása óta ezért elsődlegesnek tartja a helyi lakosok egészségügyi ellátásának javítását, mert természetvédelmi programjainak megvalósulását csak így látja biztosítotttnak.

Forrásvédelem

A szakzsargonban WatSan-nak vagy WASH-nak nevezett Water and Sanitation (Víz és Higiénia) program keretében, Desiré vezetésével a JGI DRC több tízezer ember számára tette lehetővé minden nap a tiszta, fertőzésmentes vízhez való hozzájutást. A program során a lakosok által nap, mint nap használt forrásokat térképeznek fel és alapos vizsgálat után döntenek arról, hogy azok alkalmasak-e a kút kiépítésére.

Az Egészségügyi Világszervezet, a WHO 2010-es jelentése alapján Kongóban a csecsemők (0-1 éves) több, mint 10%-a hal meg, míg az öt éves kort a gyerekek közel 20%-a nem éri meg. E gyerekek nagy része malária (20%) vagy hasmenéses betegségek (20%, ami leggyakrabban szennyezett víz ivásából származik) következtében hal meg.

Két és félmillió regisztrált esete volt a maláriának 2010-ben, és további ismeretlen számú ember halálozott el ebben a betegségben. Ugyanez igaz a többi, felnőtt lakosságra veszélyes fertőzésre, különösen a szennyezett vízzel terjedő betegségekre. Az állam évente fejenként 7 dollárt költ a lakosok egészségére, míg az erre költött teljes összeg fejenként 27 dollárra rúg: a két összeg közötti különbséget az NGO-k és az ellátásra szorulóknak fedezik.

2. kép. Kristálytiszta vizet nyújtó felújított forrás (mi is ittunk belőle).

Fotó: Mészáros Enikő

3. kép. A Tiszta Víz Bizottság elnökével. A szennyezett víz által terjesztett betegségek erősen visszaszorultak a régióban a forrás felújításával.

Fotó: Desiré Safari

Ilyen vizsgálati paraméter például a víz kémiai összetétele vagy a forrás faluhoz viszonyított elhelyezkedése. Alapvető feltétel ugyanis, hogy a forrásnak a falu fölött kell elhelyezkednie, hogy a latrinákból szivárgó szennyeződés a faluból ne kerülhessen bele a vízbe. Amennyiben a forrás a kitételeknek megfelelően, megkezdődhetnek a munkálatok, mely során számos szűrőréteget helyeznek a víz útjába, majd ezt egy betonkoszorúval védik, melybe kifolyókat építenek (2. kép). A munkát helyi mérnökök irányítják, és helyi munkaerő dolgozik rajta. Mindeközben egy, a falu által megválasztott képviselő vállalja, hogy a „Tiszta Víz Bizottság” elnökeként biztosítja, hogy a falu minden lakója csak innen merít vizet és mindenki megfelelően használja a forrást. Az egyik ilyen forrásnál (Kakuku) volt szerencsénk találkozni a Tiszta Víz Bizottság elnökével, aki elmondta, hogy a víz által okozott betegségek előfordulása, különös tekintettel a hasmenéses betegségekre, jelentősen lecsökkentek a kiépített forráshasználata óta, ami kiváló visszajelzés a JGI számára (3. kép).

Kórházfelújítás

Különösen nagy beruházást jelentenek a kórházfelújítások, hiszen a jellemzően afrikai (de legalábbis kongói) képet mutató vidéki kórházak tulajdonképpen csak az orvos és a nővérek jelenléte miatt nevezhetőek kórháznak, az épületek állapota és felszereltsége, valamint a higiéniai körülmények kétségbeesítőek. A biruwei kórház, aminek az avatóján jelen voltunk, hasonló képet mutatott néhány hónappal ottjártunk előtt. A JGI DRC kívülről és belülről is felújította a kórházat, ami teljes tatarozást jelentett, ablakokat vásároltak és helyeztek be az épületbe, veszélyes hulladék égetőt és vízgyűjtőt adományoztak. A kórházat ágyakkal, matracokkal, szúnyoghálókkal és számtalan különböző orvosi felszereléssel látták el (4. kép). A felújított kórház rangját mutatja, hogy a megnyitó ünnepségen Biruwe apraja nagyja, valamint a falu főnöke, papja és a Kongói Hadsereg helyi tábornoka is jelen volt. A kórház felújítása örömteljes és fantasztikus teljesítmény, azonban már aznap láttuk, mennyi tennivaló van még. A doktor végigvezetett bennünket a kórházon és többek között a szülőszobát is bemutatta. Egy ágyon egy fiatalasszony feküdt egy apróságot ölelve. Az orvos elmesélte, hogy az anya több, mint 15 kilométert gyalogolt vajúdba, hogy a kórházban tudjon szülni. Az csak később derült ki, hogy ezt a hosszú utat az újszülött ikertestvére már nem élte túl.

4. kép. Vadonatij ágyak, matracok és szúnyoghálók a biruwei kórházban.

Fotó: Csatádi Katalin

Családtervezés

Nem kell Afrika-szakértőnek lenni ahhoz, hogy belássuk, az Afrikára nehezedő egyik legnagyobb nyomást a populáció óriási növekedése jelenti. (hiv. Bocs Al. AT) A kongói családok

körében jellemzően igény van a nagy családokra és sok a gyerekekre, azonban az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy azok az asszonyok illetve egyre gyakrabban házaspárok, akik megismerik a családtervezés előnyeit és a lehetőségeket, igényt tartanak rá. A JGI DRC több, egészségüggyel foglalkozó NGO-val együttműködve számos kórházban teszi elérhetővé a családtervezési oktatást és a különböző eszközöket. A USAID-nak köszönhetően a családtervezési/fogamzásgátlási módszerek nagy része ingyenesen érhető el a családok számára. A férfi és női óvszereket, valamint a számolásos naptármódszerhez szükséges, gyöngyökből álló nyakláncot és a háromhavonta beadandó fogamzásgátló injekciót térítésmentesen, míg a fogamzásgátló tablettát, melyet naponta azonos időben kell bevenni, térítés ellenében vehetik igénybe a párok (5. kép). Részt vettünk egy, csak asszonyoknak szóló oktatáson, ahol anatómiai és élettani alapokat tanítottak a résztvevőknek, majd bemutatták a különféle fogamzásgátlási módszereket és azok helyes használatát. Különös figyelmet fordítottak a családtervezés előnyeire; vagyis arra, hogy az anya is egészségesebb, ha 2-3 évet vár egy-egy szülés között, illetve a gyermekek is ellenállóbbak a fertőzésekkel szemben, ha sokáig szophatnak. A családok nagyobb eséllyel tudják iskolába járattatni a gyerekeiket, hogyha kevesebb van belőlük, hiszen kevesebb a tandíj és az iskolával járó egyéb anyagi kötelezettség. Több asszonnal beszélgetve kiderült, hogy néhányuk már használja is a módszereket, ami remek visszajelzés volt (6. kép). Az oktatás végén

5. kép. A biruwei doktor magyarázza a fogamzásgátló tabletták helyes használatát.

Fotó: Csatádi Katalin

„A USAID-nak köszönhetően a családtervezési/fogamzásgátlási módszerek nagy része ingyenesen érhető el a családok számára.”

6. kép. Kongói asszony a családtervezési előadáson.

Fotó: Csatádi Katalin

az asszonyok énekeltek nekünk, amire válaszul Enikő és én is elénekeltünk néhány magyar népdalt. Rögtönzött előadásunk nagy sikert aratott, de mivel nem értették, hogy miért állunk egy helyben éneklés közben, maguk perdültek tánra az Érik a szőlő ritmusára!

Környezeti nevelés

A JGI DRC munkájának másik alappillérijét a környezeti nevelés jelenti. Ez a tevékenység két fő részből áll, a gyerekek oktatásából és felnőttekből álló természetvédelmi bizottságok támogatásából.

Iskolai oktatás

Hattól tizenégy éves korig öt különböző korosztály számára dolgozott ki oktatóanyagot a JGI DRC, melyek fő üzenete, hogy az erdőt mindenáron meg kell védeni, hiszen az biztosítja a jövőt mindenki számára. Legalább ilyen fon-

7. kép. A JGI DRC önkéntes tanítója, Apolline vezeti rá a gyerekeket a gazdálkodással származó előnyökre.

Fotó: Csatádi Katalin

tos üzenet annak bemutatása, hogy a csimpánzok a legközelebbi rokonaink, így őket vadászni és fogyasztani már azért sem szabad, mert élőhelyük teljes területén védettek. Az oktatóanyagokhoz tartoznak a különféle poszterek, és képregény formátumú füzetek. Ezeken az apróbbak számára az üzenet kedves és barátságos, arra fektetve a hangsúlyt, hogy a csimpánz bábiknek ugyanúgy szükségük van a szüleikre, mint az embergyerekeknek. A nagyobbakat viszont már szembesítik azzal, hogy törvénybe is ütközik az ember szabású vadászata és börtön jár érte. Ezen kívül minden korosztály számára kiemelik, hogy az emberszabásúak húsát fogyasztani veszélyes, hiszen súlyos betegségeket lehet elkapni tőlük. Szeptember elején híradások számoltak be róla, hogy újabb ebola járvány ütötte fel a fejét Kongó észak-keleti részén. A

járvány eredetét egyértelműen bozóthús fogyasztásához köthették a szakértők. A poszterek és füzetek nagyon jó segédanyagot jelentenek a JGI DRC önkéntes tanárainak, akik a környék iskoláit járva tartanak környezeti nevelési oktatást. Az önkéntesek mind tanári képesítéssel rendelkeznek, a JGI pedig továbbképzést, útiköltség térítést és ellátást biztosít számukra. Az első továbbképzés 2010-ben, a Disney Nature segítségével valósult meg, Gomában. Walikalétól Lubutuig nagyjából 10 önkéntes tanár járja az iskolákat, hogy a Jane Goodall Intézet üzenetét környezeti nevelési órák során közvetítse.

Mubi faluban részt vettünk egy 8-12 éves korosztály számára tartott órán. Az óra folyamán a fiatal tanárnő, Apolline falapra nyomott rajzokat mutatott a gyerekeknek, akiknek ki kellett találniuk, az adott kép miről szól (7. kép), így kialakítva egy történetet. Az óra szuahéli nyelven folyt, de a történet megértéséhez nem kellett a nyelvet értenünk, a képek alapján tökéletesen érhető volt a mese: egy testvérpár felnövekedvén kirepül a családi fészekből, és indulásukhoz mindketten egy tucát csirkét

kapnak szüleiktől. Az egyik elkezdi tenyésztetni őket, kukoricát természet és halászik, míg a másik nagy vendégséget rendez, és megeszi az összes tyúkot. Miután elfogynak a csirkék, az erdő állataira kezd vadászni, és kivágja a háza körüli fákat, vagyis nem gondol a jövőre. A történet végére a haszontalan fiú sovány és beteg, míg a szorgalmas jóllakott, egészséges és mosolygós, aki megtanítja a végül hozzá segítségért forduló testvérenek, hogy hogyan kell gazdálkodni, hiszen az erdő tartalékai végesek, nem lehet csak arra számítani, hogy örökké vadászatból élünk majd. A gyerekek láthatóan élvezték az órát és annak végeztével ajándékol 1-1 színezőt kaptak ajándékba, mely a képregény egyik oldalát ábrázolta.

Az órán jelen volt John is, aki Apolline órája után röviden beszélgett a gyerekekkel (8. kép). Becsapósan kezdte, azzal, hogy ő mennyire szereti a csimpánzhúst! Ti is szeretitek, ki evett már? Egyszerre lendült az összes gyerek karja a magasba és egymást túlkiabálva licitáltak, kinek melyik testrészt a kedvence... Nekem a keze! Nekem a combja! Amikor a lelkesedés kicsit

8. kép. John Shabani, a JGI DRC környezeti nevelési koordinátora.

Fotó: Csatádi Katalin

lecsillapodott, John bevallotta, hogy ő bizony igazából nem is szereti a csimpánzhúst, sőt, soha nem is eszik, hiszen a legközelebbi rokonaink!! Nagy csend lett a teremben, és remélhetőleg az üzenet elraktározódott a fejekben. Ezeknek a gyerekeknek súlyos teher ül a vállukon: ők talán az utolsó generáció, akik valóban tehetnek azért, hogy a kongói esőerdő és a benne élő állatok életben maradjanak. Természetvédelmi oktatójuk nem csak Kongó, de az egész világ számára kiemelt fontossággal bír.

Természetvédelmi bizottságok

Az egyik legpozitívabb és legbiztosabb élményünk az önszerveződő természetvédelmi bizottságok ülésein való részvétel volt (9. kép). Három ilyen összejövetelen is részt vettünk és bámulatos volt, hogy azok a felnőtt férfiak, akik a világ egyik legszegényebb országának egyik legveszélyesebb szegletében élnek, milyen fontosnak tartják a természetvédelmet. Egy helyi természetvédelmi szervezet, a Regulu Gorilla Reserve szervezi össze ezeket a közösségeket, amelyekkel a JGI DRC, de más, a helyszínen dolgozó nemzetközi szervezet is szoros kapcsolatot ápol. A gyűlések során a férfiak elsősorban arról beszéltek, hogy mi történt az utóbbi gyűlésük óta, például hány elejtett emberszabásúról tudnak, kik ejthették el őket és hogyan tudnának ez ellen

tenni. Ezeknek a természetvédelmi csoportoknak a tagjai és családjaik nem fogyasztanak bozóthúst, vagyis az esőerdőből származó vadállatok húsát, és mindenkit arra biztatnak, hogy a lehető legkevesebb ilyen eredetű húst vásároljon/ejtsen el. Szeretnék egyszer a területet védetté nyilvánítani és a máshol annyira jól jövedelmező ökoturizmust beindítani.

Ennek jelenleg a legfőbb akadályát azok a fegyveres csoportok képezik, akikre a cikk elején utaltam. Az esőerdő csodálatos, de csak látszólag idilli. A beszélgetések során minden alkalommal előkerültek a problémák, amelyek az országrészt sújtják. Nem csak az éhínség, a szegénység és a betegségek, hanem a bányászat és az önrendelkező lázadó csoportok, amelyek ezeket irányításuk alatt tartják és a helyieket rettegésben tartva mindennapi életüket is ellehetetlenítik. Ezért volt különösen inspiráló látni, hogy a lehetőségeikhez mérten mindent megtesznek az esőerdő védelméért és jövőjéért.

Az afrikai természetvédelmi munka nem könnyű, számos nehézséggel kell szembenézniük azoknak, akik ezt a hivatást választják. Talán egyik országnak sincs olyan nehéz dolga azonban, mint a kongói munkatársaknak. Megtiszteltetés volt a munkájukba bepillantani és abban néhány hétig részt venni. A JGI DRC munkáját több nemzetközi

A különféle alakulatok, mint például a kongóiakból álló és számos alcsoporttal rendelkező Mai Mai és CNDP, az FDLR, ami a ruandai hadsereg Ruandából menekült katonáiból tevődik össze, vagy az újonnan megjelent M23, mind az erdőt és a bányászatot irányítani akaró fél-katonákból tevődnek össze, és az egymással folytatott harcaik során a helyi lakosokat is sanyargatják. A hírhedt LRA (Lord Resistance Army) Kongó észak-keleti részén garázdálkodik, nem itt. A két nemzeti park között húzóódó területen található arany, koltán és ón bányákat irányításuk alatt tartva, állandó fenyegetettséget okoznak az itt élő embereknek.

szervezet támogatja, például a Disney vagy a USAID, működését azonban JGI nemzetközi szervezetei biztosítják, különös tekintettel a kanadai és ausztrál intézetekre. A magyarországi Jane Goodall Intézet mobiltelefon gyűjtő akciójából származó támogatásával tudta eddig két ízben anyagilag is segíteni a kongói szervezetet, de célunk, hogy a jövőben komolyabb segítséget is tudjunk nyújtani ennek a fantasztikus csapatnak.

Addig pedig, amíg ez megtörténik, a legkevesebb, amit tehetünk, az az, hogy felhívjuk a figyelmet arra a munkára, amit Kongóért, az erdőért és végtére, az egész világért tesznek. Ahogyan Hilary Clinton fogalmazta nem is olyan régen: „Gyakran hallom, ahogy emberek azt mondják, Afrika problémáira afrikai megoldást kell találni. Nos, hadd mondjam el, hogy számos globális problémára is afrikai megoldást kell ám találni”.

9. kép. Helyi vezetők természetvédelmi ülése Lubutuban. Fotó: Csatádi Katalin

